

Интерактивно конструктивистичко учење у ЕДЦ/ХРЕ

1. Кључна дидактичка питања у ЕДЦ/ХРЕ

У ЕДЦ/ХРЕ, као и уопште у настави, важно је да наставници размишљају о циљевима и да имају јасне разлоге за прављење одређених избора или утврђивање одређених приоритета.

1. Шта ученици треба да науче у оквиру ЕДЦ/ХРЕ?

Ученици треба да науче како да као грађани учествују у својој демократској заједници. Треба да развију:

- компетенције за политичку анализу и просуђивање у решавању политичких проблема и питања;
- компетенције за учествовање у процесима политичког одлучивања; као и
- више методичких вештина.

2. Зашто и са којим циљем ученици треба да стекну ове компетенције?

Демократија зависи од грађана који су спремни и способни да учествују у одлучивању и преузму дужности у њеним институцијама. Ученицима су потребне ове компетенције и вештине да би могли да остварују своја људска и грађанска права и преузму своје улоге као активни грађани („учење за“ демократију и људска права).

3. Из овог произлази следеће питање: ако је то оно што млади грађани треба да науче – у смислу резултата учења (*output*) – шта треба да **раде** наставници ЕДЦ/ХРЕ да би то омогућили?

Наставници ЕДЦ/ХРЕ треба да обезбеде улазне податке (*input*) како би пружили подршку својим ученицима:

- знање и концептуално учење – „учење о” демократији и људским правима;
- увежбавање вештина; и
- наставници треба да буду узор и обезбеде амбијент за учење о ставовима и вредностима који подржавају културу демократије (толеранција, међусобно поштовање, уважавање људских права) – „учење кроз“ демократију и људска права.

4. О три горе наведена питања већ смо говорили у уводу овог приручника. Ипак, намеће се још једно питање: **како** ученици уче ЕДЦ/ХРЕ?

Као наставници који подучавају ЕДЦ/ХРЕ, треба да разумемо на који начин наши ученици уче и како их можемо подстаћи. Да бисмо одговорили на питање како наши ученици уче, прихватили смо концептуални оквир **интерактивног конструктивистичког учења**. Тим приступом повезујемо „учење кроз“ демократију и људска права на часовима ЕДЦ/ХРЕ са процесима политичког одлучивања у демократији. Процеси одлучивања у демократским друштвима су у суштини колективни процеси учења. То је разлог због којег Џон Дјуи говори о школи као о „минијатурној заједници или друштву у зачетку“.² У овом поглављу износимо своје схватање интерактивног конструктивистичког учења. Верујемо да ће то помоћи наставницима који подучавају ЕДЦ/ХРЕ да боље разумеју:

- процес учења код својих ученика у оквиру ЕДЦ/ХРЕ;
- своју улогу у пружању подршке ученицима у учењу;
- да је демократско одлучивање процес колективног учења.

Подучавање и учење у оквиру ЕДЦ/ХРЕ, као и политика у демократији, могу се посматрати из

² Џон Дјуи (John Dewey), (2007). *The School and Society*. New York. стр. 32.

угла конструктивизма. То је могуће и корисно захваљујући структуралној аналогији између конструктивистичког учења и демократског одлучивања. Одељења у којима се изводи настава ЕДЦ/ХРЕ и демократске заједнице јесу, или би барем требало да буду, заједнице које уче и које се заснивају на људским правима. Према томе, интерактивни конструктивизам допуњује основни приступ ЕДЦ/ХРЕ – подучавање кроз, за и о демократији и људским правима: то је добар начин подучавања, у служби људских права, који подстиче потребе ученика и грађана за учењем.

Теорију је најбоље представити кроз конкретне примере. Део приручника који следи илуструје могућности интерактивног конструктивистичког учења у оквиру образовања о правима деце.

2. Пример интерактивног конструктивистичког учења – ученици млађег узраста замишљају свој идеални свет

Приручник V ове едиције ЕДЦ/ХРЕ, „Истраживање дечијих права“, садржи наставну јединицу под насловом „Ми смо чаробњаци!“³ која се састоји од четири лекције. Она подстиче ученике да изразе своје жеље и идеје о томе какав би свет требало да буде. У дискусији која следи, ученици истражују моралне и политичке импликације својих жеља на свет будућности.

Први час почиње овако:

“Наставник на табли нацрта два лика: обичну жену или мушкарца и чаробњака.

Ученици у паровима такође нацртају два лика и покушавају заједно да одговоре на следећа питања: - Шта обичан човек ради у одређеним ситуацијама? – Шта у истим тим ситуацијама ради чаробњак?

После неколико минута, наставник позива ученике да стану у полукруг испред табле како би сви све добро видели (у великим одељењима ученици могу стати у два полукруга). Наставник напише одговоре свих ученика на таблу – не коментаришући их нити судећи о њима. Предлажемо следећу табелу за записивање идеја које ученици износе. Погледамо одговоре и замолимо ученике да дају своје коментаре. Наравно, то ће покренути многа питања! Наставник пита:

- Можеш ли замислити решења или идеје доброг односно злог чаробњака?
- Када си последњи пут пожелео/пожелела да будеш чаробњак и шта си тада хтео/хтела да промениш?

³ Голоб, Р., Крапф, П. (2007). „Истраживање дечијих права“, ЕДЦ/ХРЕ Приручник V. Стразбур. Савет Европе. Погледати део „Ми смо чаробњаци!“, стр. 22-26;

Голоб, Р., Крапф, П. (2007) „Поучавање о демократији“, ЕДЦ/ХРЕ Приручник VI. Стразбур. Савет Европе. Погледати задатак 6.3, „Кад бих био чаробњак“, стр. 59.

- Која је у овом тренутку твоја највећа жеља?

Наставник подстиче ученике да изнесу своје идеје и пружа им позитивну подршку. (...)”

Овај пример показује неке важне видове сарадње између ученика и наставника у конструктивистичком моделу учења:

Наставник ...	Ученици ...
<p>... даје отворени задатак који: – од ученика захтева да промене угао посматрања (стварност–утопија); –подстиче код ученика слободу размишљања и изражавања сакупља идеје ученика и записује их на таблу; ... даје структуру (кључне речи и појмове); ... радећи то импровизује, реагујући на идеје (инпут) ученика; ... поставља питања како би ученицима помогао да истраже разлоге и импликације својих идеја; ... подстиче ученике и пружа позитивну повратну реакцију.</p>	<p>...развијају и размењују идеје; ... изражавају и размењују идеје; (у овом примеру, њихове идеје имају личну и политичку димензију) ... размишљају о својим жељама и искуству ограничавања тих жеља у стварном животу; ... откривају разлику између „доброг“ и „злог“ чаробњаштва.</p>

Основно начело конструктивистичког учења каже да су ставови ученика важни. У овом случају:

- Како ученици доживљавају свет у коме живе?
- Како доносе судове о оном што се догађа око њих?
- Шта би променили кад би могли?
- Шта их највише забрињава – шта је на врху њихове личне листе проблема?
- Које ставове деле са вршњацима у одељењу – у чему се разликују?
- Очигледно је да ученици доносе судове о ономе што се догађа у њиховом свету, а њихови судови снажно одређују начин њиховог деловања и учествовања.⁴

У конструктивистичком учењу, ученицима се даје улога стручњака. Стратегија подучавања оријентисана је на оно што ученици већ знају, а не на оно што *не* знају. У улози чаробњака, свако дете може понудити неку идеју и при томе не постоји „исправан или погрешан“ стандард. Напротив, важни су разлози због којих дете изражава свој став – каквим искуствима се руководи? Шта је оно што код детета ствара бригу? Које су жеље и потребе дечака, односно девојчица? Конструктивистичко учење узима у обзир тачку гледишта и процес учења и размишљања сваког ученика појединачно.

Конструктивистичко учење је примењивање људских и дечијих права – слобода мишљења и изражавања; једнаке могућности; начело међусобног уважавања и недискриминације; право на образовање.

У амбијенту конструктивистичког учења, задатак наставника је да пружи ученицима подршку на више начина – да обезбеди оквир са тежиштем на задацима и/или решавању проблема, поштује њихово право на слободу и једнакост, даје смернице, охрабрење и упутства (појмови). Наставник не зна какве одговоре ће добити од ученика и спреман је да узме у обзир њихове идеје (импровизација). Ученицима треба пружити могућност да износе и упоређују идеје, а тема или задатак ће често од њих захтевати да заједнички дођу до неког сазнања или донесу

⁴ Ученике можемо и треба да поучавамо ЕДЦ/ХРЕ у врло раном узрасту. Приручник V ЕДЦ/ХРЕ почиње наставном јединицом намењеном деци у вртићу која још не знају да читају и пишу. Види 1. наставну јединицу, „Имам име – имамо школу“, стр. 13-16.

одређену одлуку. Наставник има улогу помагача; може да предвиди, али не сме унапред да одређује исход процеса учења код својих ученика.

Конструктивистичко учење подстиче развијање компетенција, а не прихватање низа чињеница. Са конструктивистичког становишта, сваки наставни план и програм који се заснива само на знању може се преиспитати. Поставља се питање да ли ико може „учити“ ако само памти поједине чињенице, а да их притом не разуме и не уважава.

Део који следи се исцрпније бави овим питањем. Анализира неке видове теорије учења у склопу интерактивног конструктивизма и повезује их са конструктивистичким концептом демократског одлучивања.

3. Свако учи на различит начин – „Сами стварамо свет у својој свести“

Док читамо причу у књизи, у глави стварамо нешто слично филму. Додајемо детаље и сцене које аутор наговештава или изоставља, можда чак замишљамо и лица појединих јунака. Нека дела на нашу машту остављају толико снажан утисак да смо разочарани ако икад погледамо „прави“ филм снимљен по тој причи. Наша машта је произвела много бољи, а он је јединствен, јер машта сваког читаоца ствара другачији „филм“.

Ово је само један од примера наше способности да „стварамо свет у својој свести“. Свет у коме живимо је свет каквим га доживљавамо – сачињен од слика, искустава, идеја и мишљења које ми о њему стварамо. Док уче, људи желе да схвате смисао оног што читају или чују – желе то да разумеју. Један научник је људски мозак окарактерисао као „машину у потрази за значењем“. Ствари које немају смисла морају се на неки начин довести у ред. Уколико нека информација недостаје, морамо је или некако пронаћи, или нагађањем поунити ту празнину. Стереотипи нам помажу да поједноставимо сложена питања.⁵

Када стекну одређено искуство, наставници схватају да сваки ученик, пошто је чуо нову лекцију, прима и памти нешто другачију поруку. Неки ученици одређене информације коју су чули памте и када одрасту јер су на њих оставиле снажан утисак, док их неки други забораве до следећег јутра јер оне за њих нису значајне. Из конструктивистичког угла, веома је важно оно што се догађа у свести ученика.

Конструктивизам учење схвата као изразито индивидуализован процес:

- Ученици конструишу или стварају структуре значења. Нове информације се повезују са оним што ученик већ зна или је разумео.
- Ученици долазе на час ЕДЦ/ХРЕ са својим личним животима и искуствима.
- Пол, разред, узраст, етничко порекло или вероисповест код сваког ученика стварају јединствен поглед на свет.
- Сви ми имамо различите облике интелигенције који надилазе конвенционално схватање успешности у математици или језицима.⁶
- Не постоји апсолутни стандард личне или политичке релевантности. Нешто постаје проблем зато што га нека особа таквим дефинише, а ученикова свест врши одабир информација које ће запамтити или заборавити.

⁵ Видети Ролф Голоб / Петер Крапф (ур.), ЕДЦ/ХРЕ Приручник III: „Живети у демократији“, Издавачка делатност Савета Европе, Стразбур, 2008., 1. наставна јединица, „Стереотипи и предрасуде. Шта је идентитет? Како доживљавам друге, како други доживљавају мене?“, стр. 19-38.

⁶ Видети Хауард Гарднер (Howard Gardner) (1993). Теорија о различитим врстама интелигенције

4. Конструктивистичко учење и друштвена интеракција

До сада смо говорили о учењу из перспективе ученика као појединца. Ученици су у потрази за значењем, али они и греше. Како их можемо исправити? Са конструктивистичког становишта, ученик је тај који мора деконструисати или раставити оно што је погрешно састављено и то поново „изградити“. Али како да ученик постане свестан направљених грешака? Постоје два начина да ученик исправи недостатке и грешке.

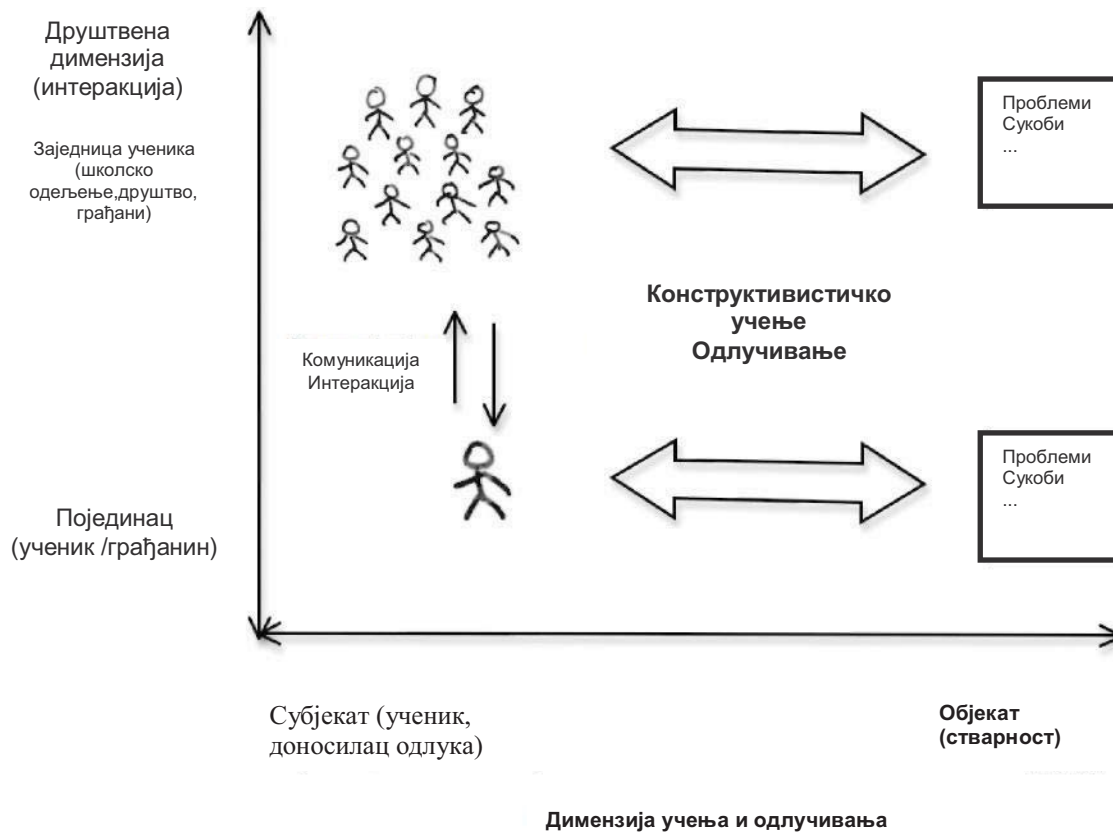
Као прво, сами откривамо своје грешке. Долазимо до закључка да наше решење неког проблема не функционише, или да је неки закључак нелогичан.

Друго, ослањамо се на друге да нам на то укажу, а често и да нам помогну.

Конструктивистичко учење зато није само крајње индивидуализован процес. Оно има и другу, једнако важну димензију колективног учења. Ученици треба да размењују своје идеје кроз интеракцију и међусобну комуникацију и комуникацију са наставницима. Због тога смо наш приступ и назвали **интерактивним конструктивистичким учењем**.

Графички приказ у наставку показује индивидуални и друштвени ниво конструктивистичког учења; то је друштвена димензија конструктивистичког учења;

Из њега се исто тако види да се ученици увек позивају на спољашњи свет. Када проверавају своје идеје и планове, ослањају се на оно што их окружује. То је субјективно-објективна димензија конструктивистичког учења.

Ученици у одељењу, као и грађани у демократској држави, чине интерактивне заједнице појединаца који уче. Џон Дјуи, кога смо већ поменули, назвао је школу „минијатурном

заједницом, или друштвом у зачетку“.⁷ Зато су међусобна интеракција ученика у школи и интеракција са наставницима део стварног живота, а не вештачка ситуација која треба да их припреми за стварни живот који тек долази.

У политици, као и у школи, увек постоје особе са вишим нивоом искуства, знања, схватања, па и моћи – наставници, политичке вође, директори, научници итд. Ипак, у савременим друштвима, нико од ових појединаца нема апсолутну моћ. Демократија и владавина права (би требало да) постављају границе моћи за сваког од њих, а те границе се огледају у подели рада и ограничавање стручности појединаца на одређену област.

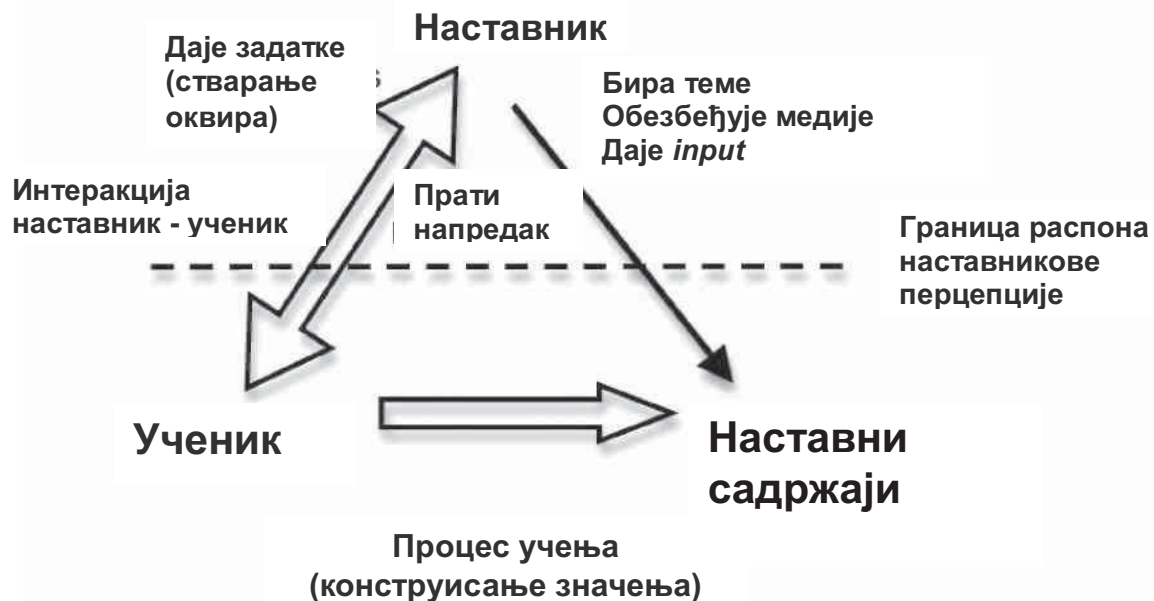
Упркос томе, постоји озбиљна опасност за демократски завет по коме свако има једнаке могућности да учествује у демократији. Што су сложенија друштва у којима живимо и проблеми које морамо да решавамо, то грађани више зависе од својих компетенција за учествовање у демократији. Више него икада пре, образовање је постало кључ за учествовање у заједници одраслих који уче .

⁷ Dewey, J. (2007). *The School and Society*. New York, стр. 32.

5. Каква је улога наставника у процесима конструктивистичког учења?

Ученици трагају за значењем и сваки ученик то чини на крајње индивидуализован начин. Он повезује нове информације – појединачну информацију, лекцију, занимљиву идеју из неке књиге, итд. – са постојећим структурама знања и искустава у својој свести. Конструктивизам подразумева да сами стварамо своје системе и структуре знања, схватања и искуства.

Са конструктивистичког становишта, добро познати дидактички троугао добија ново значење:

У овом троуглу, једна страна понекад бива искључена. У процесима конструктивистичког учења, то је место које припада наставнику. Ученик је тај који ствара своје схватање о ономе што је предмет учења. Конструисање значења се одвија у учениковој свести, која је изван распона наставникове перцепције. Оно што наставник види само је резултат – оно што ученици произведу и како се понашају. Наставник види извршење, али не и компетенцију. Ученици, а не наставници, су ти који на крају одлучују шта је за њих занимљиво и вредно учења и шта ће до краја живота памтити, или заборавити.

Конструктивистичко учење се даље може поделити на три поткатеорије, а наставници имају врло важан задатак да их подрже.

- Ученици **конструису** значење – откривају и стварају нешто ново. Наставници им могу пружити подршку на следеће начине:
 - стварањем могућности за учење;
 - креирањем подстицајних задатака;
 - подучавањем уз помоћ медија и предавања којима представљају наставне садржаје;
 - охрабривањем и пружањем подршке ученицима и њиховом самопоуздању;
 - ...
- Ученици **реконструису** оно што су научили – примењују и проверавају стечено знање. У великој мери ми сами стварамо прилике за његову примену, а у школи их наставник ствара

на следеће начине:

- стварањем могућности за размену, излагање и дискусију;
 - формалним тестирањем и оцењивањем;
 - пружањем или захтевањем израде портфолија;
 - креирањем подстицајних задатака, нпр. у оквиру пројеката;
 - ...
2. Ученици **деконструишу**, или критикују своје или туђе резултате. Као што је већ речено, без тог елемента критичког промишљања и проверавања, сваки напор у учењу би постао бесмислен за друштво, али и за самог ученика.

6. Каква је улога наставника у ЕДЦ/ХРЕ?

Кључни елемент подучавања и учења је начин на који ученици комуницирају и ступају у интеракцију са другим ученицима и са наставником. Стручне компетенције наставника омогућавају им да процене ефекат неке активности и да такве обрасце понашања искористе као алате. Наставник у свом раду преузима различите улоге, а оне су разноврсније од оних у традиционалној фронталној настави. Предавање је један од задатака које наставник треба да преузме, али у овом случају не толико често. Наиме, конструктивистичко учење захтева да наставник „подучава затворених уста“ и да препусти ученицима више времена и прилика да се искажу.

У контексту конструктивистичког учења, постоје четири основне улоге које наставник најчешће има:

1. Наставник као предавач и инструктор.
2. Наставник као критичар или коректор.
3. Наставник као креатор примењених задатака.
4. Наставник као председавајући на пленарним седницама.

Уместо да дају апстрактна упутстава о томе како вршити поменуте улоге, наши примери се односе на описе часова у приручнику где читаоци могу да пронађу детаљне описе контекста на часовима ЕДЦ/ХРЕ.

6.1 Наставник као предавач и инструктор – подршка и обогаћивање конструкције

Основно правило за предавача је начело „60:40“; 40 посто, а ако је могуће и више, оног о чему говорите мора ученицима бити познато. Без тако високог степена сувишних информација конструктивистичко учење није могуће.

У овом приручнику, кључни појмови представљају дидактичку кичму наставног плана и програма ЕДЦ/ХРЕ. Ученике треба упознати са тим појмовима, а то значи да наставник мора ученике подучавати држећи предавање или дајући неки задатак, или и једно и друго. У конструктивистичком приступу ученици унапред треба да створе контекст значења у који ће се уклопити предавање наставника. Најчешће ову отворену, недовршену структуру значења чине питања или искуства која је потребно објаснити. Табела које следи показује који део описа часа у овом приручнику се односи на улогу наставника као предавача и инструктора.

Бр. наставне јединице/ Кључни појам	Примери и упућивање на материјале
2. наставна јединица Одговорност	4. час: Наставник бира тему на коју су се ученици усредсредили у својој дискусији и даје концептуални оквир за размишљање. Материјал за наставнике 2.3 нуди модуле који наставнику помажу у припреми.
3. наставна јединица Разноликост и плурализам	2. час: Наставник уводи појам општег добра (видети материјал за наставнике 3Б).
4. наставна јединица Конфликт	3. час: Ученици говоре о свом искуству на тему конфликта. Наставник им помаже да разумеју проблем који је довео до конфликта увођењем модела одрживости циљева (видети радни материјал за ученике 4.2).
4. наставна јединица Конфликт 5. наставна јединица Правила и закон	Ученици учествују у једној или две игре доношења одлука. Наставник помаже ученицима да анализирају своја искуства у делу који се односи на извештавање увођењем појма модернизације (видети радни материјал за ученике 5.5).
6. наставна јединица Власт и политика	2. час: Наставник уводи модел политичког циклуса (радни материјал за ученике 6.1 и 6.2). У делу асоцијативног низања идеја (<i>brainstorming</i>) у оквиру претходне лекције ученици су расправљали о проблему стварања политичког програма и сада су спремни да добију информације о овој теми.
9. наставна јединица Медији	1. час: Ученици су се изјаснили о одређеној врсти новина којима дају предност. Наставник њихове ставове повезује са појмом „чувања врата“ (<i>gatekeeping</i>). Не само медији, већ и корисници делују као „вратари“ (<i>gatekeepers</i>). 4. час: Ученици размишљају о својој улози у састављању медијских порука. Наставник говори о две основне ставке у производњи вести: све медијске поруке се брижљиво састављају, а уредници и аутори тих вести функционишу као „вратари“ и селектори програма (видети материјал за

6.2 Наставник као критичар и коректор – подршка деконструкцији

Што се наставника тиче, примери његове улоге критичара или коректора не налазе се у описима часова у приручнику – очигледно је да се таква прилика може указати у било којем тренутку и не може се предвидети. Наставник сам треба да зна шта је потребно исправити. Ипак, можемо говорити о одређеним општим смерницама.

Да ли је грешка релевантна? Другим речима, да ли је уопште потребно исправљати је?

Давање предности повратним информацијама од стране ученика: хоће ли ученици имати прилику, на пример током излагања или дискусије, да открију грешку и исправе је?

Ипак, у неким ситуацијама ученик мора исправити – деконструисати – своју конструкцију значења и почети изнова. Пример: цео разред ће се ослонити на учениково излагање.

Начело међусобног поштовања: можемо међусобно критиковати грешке – али и даље поштујемо особу која их је направила. Ово је важно ради подршке самопоштовању ученика и охрабривања.

Осма наставна јединица уводи дебату међу ученицима. Овде ученици међусобно преиспитују своје аргументе и деконструишу их ако утврде неку грешку.

6.3 Наставник креира и даје задатке – подршка реконструкцији

Интерактивни конструктивистички процеси учења зависе од одговарајућих могућности учења – укључујући одговарајуће реквизите, материјале, време, правила, упутства за решавање, праћење

и индивидуалну подршку. У ЕДЦ/ХРЕ, наставник има задатак да створи прилике за учење које се заснива на решавању задатака и проблема. Табела која следи показује који примери су дати у описима часова у овом приручнику.

Бр. наставне јединице /Кључни појам	Примери и упућивање на материјале
1. наставна јединица Идентитет	4. час: Ученици су укључени у пројекат праћења занимања како би утврдили који посао испуњава критеријуме које су утврдили размишљајући о својим личним предностима и интересовањима.
3. наставна јединица Разноликост и плурализам	3. час: Наставник је ученике упознао са појмом заједничког добра. Сада играју игру доношења одлука са циљем постизања компромиса око заједничког добра.
4. наставна јединица Конфликт	Истраживачки задатак: Ученици се упознају са моделом одрживости циљева проучавањем проблема претераног излова рибе. Анализирају конкретне случајеве како би истражили још нека питања одрживости, као што су емисија CO ₂ или одлагање нуклеарног отпада.
4. наставна јединица Конфликт 5. наставна јединица Правила и закон	Наставник има улогу руководиоца игре или процеса. Утврђује временски оквир и брине о поштовању правила игре, али не нуди решење проблема који ученици решавају.
5. наставна јединица Правила и закон	4. час: Наставник ученицима даје упитник (радни материјал за ученике 5.6) да би их подстакао на размишљање о процесу учења.
6. наставна јединица Власт и политика	3. час: Наставник ученицима даје задатак примене модела политичког циклуса (радни материјали за ученике 6.1 и 6.2) на конкретном примеру. 4. час: Наставник бира једну од три кључне изјаве која се уклапа у контекст повратних информација ученика (видети материјал за наставнике 6.2). У свакој кључној изјави уводи се појам који ученицима помаже да размишљају о свом раду. Требало би да га темељно обраде, како би наставник одлучио који појам ће изабрати.

6.4 Наставник као председавајући на пленарним седницама – подршка свим облицима конструктивистичког учења

Подучавање и учење кроз демократију и људска права вероватно постају најочигледнији на пленарним седницама на којима ученици размењују идеје и о њима расправљају. На тај начин они остварују слободу мишљења и изражавања. Без темељног увежбавања остваривања тих основних демократских права, ученици неће бити способни да учествују у демократском одлучивању.

У описима часова, углавном предлажемо да наставници председавају тим седницама. Тај задатак је захтеван, будући да ученици наставнику нуде предлоге и идеје које потом треба обрадити. Наставник у значајној мери може предвидети концептуални оквир који служи као алат за утврђивање структуре и значења ученичких идеја, али наставници треба и да импровизују.

Овај приручник садржи велики број описа начина вршења улоге председавајућег. У ширем смислу, наставник председава двама врстама пленарних седница. Прво, може почети час или наставну јединицу, а потом допустити ученицима да се брзо укључе. Друго, наставник може председавати пленарној седници која започиње ученичким доприносом – резултатима домаћих задатака, дискусијом, повратним информацијама. Табеле које следе дају примере обе врсте пленарних седница.

а. Наставник започиње пленарну седницу

Бр. наставне јединице/Кључни појам	Примери и упућивање на материјале
1. наставна јединица Идентитет	1. час: Сваког дана, током целог живота, правимо изборе и доносимо одлуке – који примери ученицима падају на памет? 3. час: Зашто похађаш средњу школу?
2. наставна јединица Одговорност	1. час: Шта би учинио да си суочен са овом дилемом?
3. наставна јединица Разноликост и	1. час: Наставник подстиче ученике у фази асоцијативног низања идеја (<i>brainstorming</i>). Води ученике кроз поступак повезивања и груписања идеја под новим поднасловима.
4. наставна јединица Конфликт	Истраживачки задатак: Ученици упознају модел циљева који се тичу одрживости проучавањем проблема претераног излова рибе. Настављају да проучавају примере како би расправили питање одрживости, нпр. емисије CO ₂ или одлагања нуклеарног отпада.
4. наставна јединица Конфликт 5. наставна јединица Правила и закон	Наставник има улогу руководиоца игре или процеса. Утврђује временски оквир, брине о поштовању правила игре, али не нуди решење проблема којим се ученици баве.
5. наставна јединица Правила и закон	4. час: Наставник ученицима даје упитник (радни материјал за ученике 5.6) како би им помогао да анализирају процес учења.
6. наставна јединица Власт и политика	1. час: Наставник пружа подршку ученицима у фази асоцијативног низања идеја (<i>brainstorming</i>) („Зид тишине”). Води ученике кроз процес повезивања и груписања идеја и мишљења и даје им оквир за стварање категорија.
8. наставна јединица Слобода	1. час: Наставник изјављује, „Свако дете би требало да проведе још једну додатну годину у школи.“ Ученици износе своје ставове о том питању – слажу се, или не. То је политичка одлука, па нема алтернативе одговорима

6. Ученици започињу пленарну седницу

Бр. наставне јединице /Кључни појам	Примери и упућивање на материјале
1. наставна јединица Идентитет	<p>1. час: Ученици износе разлоге за свој избор цитата. Наставник показује ученицима како да забележе своје идеје на мапи ума.</p> <p>3. час: Ученици износе идеје о томе како ће обликовати своју будућност. Наставник не може да претпостави шта ће ученици рећи, али концептуални оквир му омогућава да узме у обзир различите идеје својих ученика.</p>
4. наставна јединица Конфликт	<p>3. час: Наставник председава фази извештавања после игре доношења одлука. Слуша повратне информације ученика, препознаје кључне изјаве и бележи их на таблу или флипчарт.</p> <p>4. час: Ученици започињу час материјалом који су припремили код куће. Утврђују план рада и стварају концептуални оквир целог часа. Опис часа помаже наставнику да предвиди главне проблеме којима ће се ученици бавити и да на њих реагује.</p>
7. наставна јединица Једнакост	<p>1. час: Наставник чита пример конкретног случаја и ученицима поставља само једно питање: „Шта је проблем?“ Ученици у тишини размишљају и пишу одговоре. Многи потом износе своје идеје. Наставник их подстиче да објасне своје мишљење. Потом наставник повезује њихове идеје са концептуалним оквиром који је могуће предвидети. 7. Наставна јединица, 4. час, садржи други пример ове методе.</p>
8. наставна јединица Слобода	<p>1. час: Ученици су разменили аргументе у вези са неким проблемом. Наставник пита, „Шта је добар повод за дебату?“ Даје сажети приказ идеја које су ученици изнели, које вероватно одговарају критеријумима у радном материјалу за ученике 8.1.</p>

7. Демократије као заједнице ученика – конструктивистички приступ кључним појмовима ЕДЦ/ХРЕ

Појам интерактивног конструктивистичког учења не само да посматра одељење у којем се учи ЕДЦ/ХРЕ и школу као целину, односно заједницу ученика засновану на људским правима, већ и као заједницу грађана укључених у процесе доношења одлука.

„Учење за” демократију и људска права, према томе, значи да се ученици припремају за свој задатак да уче током целог живота, појединачно, али и као заједница. Постоје две групе аргумената у прилог овој тврдњи.

Прва је нормативна и односи се на људска права. Грађани треба да имају могућност учествовања у демократији и изражавања својих ставова и интереса када расправљају о било ком проблему који је на дневном реду. То подразумева да је сваки процес одлучивања отвореног типа; у противном би то био само привид.

Друга група аргумената је аналитичке природе и тиче се сложености модерних друштава, њихове глобалне међузависности и озбиљних изазова као што су климатске промене, смањења биодиверзитета, ризика у погледу безбедности који су последица неуспешних држава, или све већег јаза између богатих и сиромашних – ово су само неки од њих. Нико нема јасну идеју о томе како решити проблеме са којима се суочавамо – било у сопственим животима, било на глобалном нивоу. Сви ми смо ученици суочени са задатком проналажења остваривих решења.

Основни појмови ЕДЦ/ХРЕ у овом приручнику су зато дефинисани са интерактивно-конструктивистичке тачке гледишта. Следећа табела даје сажет приказ основног концептуалног приступа свакој од девет наставних јединица.

Бр. наставне јединице/Кључни појам	ЕДЦ/ХРЕ: конструктивистички појам...
1. наставна јединица Идентитет	... идентитета: свој идентитет обликујемо прављењем кључних избора.
2. наставна јединица Одговорност	... одговорности: стварамо заједнички скуп вредности.
3. наставна јединица Разноликост и плурализам	... интереса и заједничког добра: преговарамо о ономе што сматрамо заједничким добром.
4. наставна јединица Конфликт	... конфликта: проблеми и конфликти су оно што посматрамо као такве.
5. наставна јединица Правила и закон	... правила и закона: они су средства која служе за решавање проблема и стварање оквира за мирно решавање конфликта.
6. наставна јединица Власт и политика	... политичких процеса доношења одлука: њихова сврха је проналажење решења за хитне проблеме.
7. наставна јединица Једнакост	... укључивања и друштвене кохезије.
8. наставна јединица Слобода	... начина на који остварујемо своја људска права на слободу, нпр. слободу мишљења и изражавања.
9. наставна јединица Медији	... нашег поимања света кроз медије: произвођачи и корисници медија као „вратари“ (<i>gatekeepers</i>) и селектори програма.